

zařadily banky i pokladní poukázky Rakousko-uherské banky — skutečných směnek bylo zajisté ještě méně, než před rokem. Položku dlužníků nelze specialisovati ani zhruba, poněvadž právě největší ústav neuvádí zvlášť ani přebytky u jiných bank uložené. Sečteme-li směnky a cenné papíry, vidíme jistou stálou cifru 350 až 400 mil. kor. Je pak přirozeno, že celé to ohromné zvýšení prostředků cizích i vlastních musí se projevit v položce dlužníků, která především skrývá v sobě to, čím české banky byly nuceny přispěti k financování války. Suma skutečně obchodních dlužníků sotva podstatně stoupla za války, a i kdybychom předpokládali značnější zvýšení nad stav let 1913 až 1915, přece by zbyla suma více než dvou miliard, jíž české banky byly účastny na problému likvidace válečných financí. K tomu pak přistupuje koncem r. 1918 položka hotovostí, které jindy hrají úlohu velmi podřízenou. Osm větších bank mělo úhrnem hotovostí 680 mil. kor., suma ohromná, o kterou zájem na problému likvidace se zvyšoval.

(Dokončení.)

Úprava vlastnictví k půdě.

Napsal prof. Dr. C. Horáček.

(Dokončení.)

Ještě praktičtější a časovější bude druhá otázka co do přiměřenosti a vhodnosti soukromého vlastnictví k půdě po stránce jeho rozsahu a velikosti. Důležitost této otázky vyplývá z toho, že velikost podniku zemědělského úzce souvisí s výměrou plochy, na které podnik tento jest provozován, následkem nezbytnosti půdy pro těžbu zemědělskou. Ovšem i tu různá úrodnost půdy může jevit odlišné účinky, nicméně nelze si představit velký podnik zemědělský provozovaný na malé výměře, jakož s druhé strany opět veliká rozsáhlost plochy vyžaduje zpravidla i provozování zemědělství ve velkém rozsahu. Má tedy způsob, jakým půda zemědělství věnovaná mezi vlastníky jest rozdělena, důležitý vliv na to, které druhy držebností v zemi převládají, zdali statky velké, či střední či drobné. Kategorie tyto dají se ovšem se zřetelem k různé úrodnosti jednotlivých krajín určití co do výměry lada přibližně, avšak se stanoviska hospodářského a sociálního vykazují skutečně tak zvláštní znaky, že lze zcela dobře rozeznávatí určité třídy velkostatkářů, rolníků, malých chalupníků a domkářů.

Spor druhdy o tom vedený, kterým podnikům zemědělským sluší dáti přednost, zda velkým či malým, nelze rozřešiti absolutně. Po stránce technicko-hospodářské mají velké podniky naproti malým jisté přednosti, jako možnost lepší dělby práce, užívání strojů, přístupnost a levnost úvěru a kapitálu, výhodnější organizaci nákupu a odbytu, vyšší technickou pokročilost, výhodnější zužitkování surovin v zemědělském průmyslu atd. Naproti

tomu však drobní zemědělci mají opět výhodu v lepším zužitkování sil pracovních členy rodiny, ve vlastní součinnosti a intenzivnějším dozoru, ve větší odolnosti proti nepříznivým konjunkturám cenovým a pod., takže na rozdíl od výroby průmyslové nelze v zemědělství tvrditi o nějaké absolutní převaze podnikání velkého nad malým a nelze také z toho důvodu pozorovati vytlačování zemědělské malovýroby velkovýrobou. Také tvrzení, že jedině velké podniky zemědělské zaručují dostatečně výživu ostatního nezemědělského obyvatelstva, zejména obyvatelstva velkých měst, není dost odůvodněno. Neboť ani střední a drobní rolníci nevyrábějí jedině pro svou vlastní spotřebu a v zemích s převládajícím drobným majetkem zemědělským v dobách normálních nejevily se v tom směru žádné poruchy. S druhé strany však věc má svou důležitou stránku sociální. Velikost majetku zemědělského rozhoduje o příslušnosti k určité vrstvě společenské a ostře odlišují se tu od sebe velkostatkáři se svým vyšším postavením společenským, větší i menší rolníci, tvořící jádro středního stavu venkovského, i drobní chalupníci a domkáři, kteří jsou přechodem k zemědělskému dělnictvu. A s tohoto hlediska rozvrstvení venkovského obyvatelstva ani pro celek národní nemůže býti lhostejno.

Důležitost středního stavu pro kulturní společnost lidskou od nejstarších dob již všeobecně jest uznávána. Střední stav jest kmenem obyvatelstva, v něm spočívá síla a budoucnost každého národa, v něm jest záruka pokrokového vývoje, v něm jest také hráz proti tendencím reakčním s jedné a proti ukvapeným převratům sociálním a politickým s druhé strany. Proto čím silnější, čím početnější a vlivuplnější střední stav, tím zdravější a zabezpečenější jest bytí národní. Ale středním stavem na venkově jest rolnictvo, to jest právě vlastníci středních statků rolnických. Nelze si mysliti střední stav rolnický bez středních statků, leč snad jako nájemce, kterýžto poměr však nikdy nemůže zcela nahraditi poměr vlastnický. Odtud velká důležitost způsobu rozdělení majetku zemědělského v nějaké zemi. Čím větší počet statků střední velikosti a čím větší plochu půdy dohromady zaujímají, tím spíše lze souditi i na převládání středního stavu zemědělského. Naopak čím menší onen počet a čím skrovnější úhrnná část půdy na takové držebnosti vypadá, tím jest význam středního stavu rolnického v zemi takové nepatrnější. Malá účast středního majetku zemědělského na celkovém rozdělení půdy jest tedy vždy zjevem nepříznivým. Tato nepříznivá stránka může býti poněkud oslabena tím, když zbývající majetek zemědělský sestává z valné většiny ze samých držebností drobných. Zejména v zemích jižních a hustě zalidněných s intenzivně pěstovanými kulturami, které vyžadují mnoho pracovní péče, ale poskytují zároveň vysoké výnosy, není i značnější rozdrobení zemědělského majetku závadným. Má dokonce sociální výhodu, že tím přibývajícimu obyvatelstvu dostává se snadnější příležitosti k zahájení samostatné existence zemědělské na vlastním, třeba i drobném majetku.

V krajinách a zemích přírodou méně požehnaných může ovšem přílišná roztržitost půdy vésti k stinným zjevům. Zejména tehdy, nestačí-li již drobná parcelová držebnost k plné úživě vlastníka a jeho rodiny a je-li on nucen živobytí své jinak doplňovati, nejse ani pracovní svou silou na svém vlastním majetku plně zaměstnán. A tyto nepříznivé stránky tím snáze se zveličují, čím větší poměrně část veškeré půdy připadá na úkor statků středních nikoliv usedlostem drobným, nýbrž statkům velkým. A bývá pohříchu úkazem pravidelným, že tam, kde jest poskrovnou statků středních, převládají statky velké a latifundiové. Ale hospodářství latifundiové není nikdy zjevem příznivým. Ani po stránce hospodářské — s jedinou výjimkou půdy lesní — ježto při ohromné rozsáhlosti plochy nepřipouští dostatečně intenzivné její vzdělávání, ale zejména po stránce sociální, působí neblahým způsobem na majetkové rozvrstvení obyvatelstva. Vedle malého počtu přebohatých vlastníků ohromné většiny veškeré půdy vyskytuje se v zemích s převládajícím latifundiovým hospodářstvím po většině jen zemědělské proletářstvo. Jsou to buď jen zcela drobní domkáři neb parceloví nájemci neb dokonce bezzemci, kteří nuceni jsou v námezdním poměru pracovati na pozemcích velkostatkářů. Sociální postavení takových vrstev bývá velmi neutešené, kulturní výše nízká, útěk do měst a průmyslových krajin, jakož i vystěhovalectví do ciziny velmi rozšířené. Odstrašujícím příkladem takových poměrů jest Irsko, kde polovice celé země náleží 744 vlastníkům, odkud ve 30 letech (1851 až 1881) činil počet vystěhovalců do Ameriky $2\frac{3}{4}$ milionu a kde plocha lučin a pastvin na újmu orné půdy se zdvojnásobila. Země a krajiny s převládajícím majetkem drobným a parcelovým jsou jižní Francie, severní Itálie, jižní země rakouské, jihozápadní Německo a Belgie. Statky velké převládají v Anglii, Skotsku, Irsku, Španělsku, Rumunsku, jižní Itálii, východním a severním Německu, Uhrách i v zemích českých. Statky střední nejčetněji jsou zastoupeny v Dánsku, Bavorsku, Vestfálsku a rakouských zemích alpských.

Ani v zemích českých, jak praveno, pohříchu rozdělení půdy není příznivé. V Čechách 43% všech vlastníků půdy náleží méně než $\frac{1}{2}$ ha, $\frac{4}{5}$ všech méně než 5 ha. Ale tyto $\frac{4}{5}$ vlastníků zabírají jen 12·5% celkové plochy. Naproti tomu na 776 držebností s výměrou přes 200 ha připadá 35·6% veškeré půdy, na 151 držebností více než $\frac{1}{4}$ celé země, na 396 držebností $\frac{1}{3}$, 14 velkostatkářům náleží 11·3% celých Čech. $\frac{1}{3}$ veškeré půdy české jest velkostatkářská, z čehož připadají ovšem $\frac{2}{3}$ na lesy, takže zemědělská půda velkostatkářská zabírá $\frac{1}{9}$ celé plochy a $\frac{1}{6}$ zemědělské půdy Čech. Velkostatků jest v Čechách asi 3000, ale tyto náležejí jen asi 900 vlastníkům, z čehož osob fysických jest asi 600. Naopak ale statky mezi 5 a 50 ha zabírají jen 18·6% všech držebností a 46·1% veškeré půdy. Co do jednotlivých krajů, zabírá velkostatek nejvíce plochy poměrně v kraji berounském, píseckém a plzeňském, nejméně v chrudimském a královéhradeckém. Střední majetek nejvíce jest zastoupen

v kraji tábořském a budějovickém, nejméně v berounském, držebnosti parcelové nejčtenější jsou v kraji pražském, litoměřickém, mladoboleslavském. Také na Moravě nejsou poměry valně lepší. Skoro polovice všech držebností nedosahuje výměry ani $\frac{1}{2}$ ha, skoro $\frac{2}{3}$ nepřesahují 1 ha, $\frac{3}{4}$ nepřesahují 2 ha, ačkoliv zabírají jen 8·8% veškeré půdy. Majetnosti do 5 ha zabírají 85·8% všech držebností, ale jen 16·6% půdy. Naproti tomu 73 držebností s výměrou přes 2000 ha zabírají $\frac{1}{4}$ celé Moravy a 11 velkostatkářům patří 10·8% veškeré půdy. Střední statky mezi 5 až 50 ha čítají jen 13·8% všech držebností a jen 45·7% veškeré půdy. Podobně jest i ve Slezsku, kde majetnosti do 2 ha zabírají $\frac{3}{4}$ všech držebností, ale jen 4·8% půdy, majetnosti do 5 ha $\frac{4}{5}$ všech držebností, ale jen 13·5% veškeré půdy. Naproti tomu majetnosti přes 200 ha zabírají přes 40% půdy a majetnosti přes 2000 ha $\frac{1}{4}$ celé země. Za to střední statky ve výměře 5 až 50 ha zahrnují jen $\frac{1}{5}$ všech držebností a jen 40% půdy.

Z toho všeho patrno, že majetkové rozdělení půdy v zemích českých není uspokojivé. Leckteré nepříznivé zjevy českého zemědělství se tím dají vysvětliti. Dobře bylo kdysi praveno, když českým rolníkům za vzor byli stavěni zemědělci dánští, že zemědělství české by nikterak nestálo za dánským, kdyby v Čechách byly tak příznivé poměry co do rozdělení půdy jako v Dánsku, kde střední statky zabírají skoro $\frac{3}{4}$ půdy celé země. Ačkoliv dojista příliš daleko jdou ti, kteří všechny sociální vady spatřují jedině v nerovnosti nemovitého majetku a kteří rozluštění celé sociální otázky si představují jedině tím, že by odstraněny byly velkostatky, ježto sociální otázka má hlubší a mnohotvárnější příčiny, než aby jednostranným opatřením v oboru agrární politiky vůbec zmizela se světa, tedy přece s druhé strany účelná úprava vlastnických poměrů k půdě zůstává důležitým úkolem společenským zejména tam, kde poměry ty vykazují stránky stinné. A to jest všude, kde střední a drobnější majetek rolnický schází vůbec aneb jest v menšině naproti majetku velkému a nejmenšímu. Ostatně i kde tomu tak není, kde střední majetek zemědělský převážně dosud se udržel, nejsou zbytečna opatření směřující k tomu, aby i nadále byl zachován. Neboť novodobý vývoj právní a hospodářský zachování jeho nikterak není příznivý. Rovnodílná dědická posloupnost, vysoké zbytky trhových cen při častých převodech vlastnických, arrondování velkostatků, spekulativní parcelování selských usedlostí a jiné okolnosti působí nepříznivě na dosavadní střední majetek rolnický a ubírají mu soustavně půdy. Tu budou na místě účelná zákonodárná opatření, jako zvláštní dědická posloupnost v statky selské, právo dvorcové, obmezující lehkomyšlné tříštění a zadlužování půdy, trestní stíhání řemeslného parcelářství a pod.

Daleko nesnadnější však bude úlohou nikoliv pouhé zachování nýbrž znovuvytvoření rolnického středního a drobného majetku v oněch zemích, v kterých skutečně schází, ať již příčiny jeho vymizení byly jakékoliv. Neboť nové vytvoření takového majetku předpo-

kládá dostatečné množství volné půdy, k tomuto účelu sloužící. Této půdy se ovšem v zemích staré kultury nedostává, neboť tam všechny pozemky od nepamětných dob jsou osazeny a nalézají se v soukromém vlastnictví. A v tom spočívá veliká překážka, o kterou se rozbíjejí dosavadní všechny snahy o t. zv. vnitřní kolonizaci, která právě má za účel umělé vytvoření středních a drobných držebností zemědělských. I kdyby se podařilo důmyslnou úvěrní organizací ve formě t. zv. rentových statků, t. j. držebností, jichž nabytí nevyžaduje hotového složení tržové ceny, nýbrž které za určitých podmínek poskytnou se v užívání při placení pevné renty, překonati nesnáze s opatřením peněžních prostředků spojené, zůstává vždy hlavní obtíž v tom, že nedostává se dosti půdy zemědělské, aby akce taková ve velkém rozsahu — a jen taková rozsáhlá akce může dosíci svého účelu — mohla býti prováděna. Půda, které získáno býti může k tomu jen prodejem z volné ruky aneb snad v nucených dražbách exekučních, naprosto nevystačuje. Tu by bylo jen jediné východisko, radikální prostředek nuceného vyvlastnění. A tu vzniká ovšem závažná otázka, zdali prostředek tento jest přípustný. Právní ústav vyvlastňovací jest nejhlubší zásah do soukromého práva vlastnického, a pokud dnešní hospodářský řád jest v platnosti, musí pokládán býti za opatření zcela mimořádné. Ovšem, jak známo, i dnešní právo však uznává v jistých případech důvod takového mimořádného opatření, a sice tehdy, vyžaduje-li toho zájem veřejný a blaho obecné. Co jest zájmem a blahem obecným, o tom ovšem mohou býti různé názory. Je-li však na př. stavba železné dráhy, potřeba vojenských objektů neb assanování nezdravých částí měst takovým veřejným zájmem, jenž odůvodňuje použití expropriace soukromého práva vlastnického, není zajisté zásadních námitek, aby také vytvoření a ochrana středního stavu zemědělského z důvodů sociálních, hospodářských i politických nebylo právem pokládáno za takový zájem veřejný. Ovšem předpokladem by bylo, aby skutečně poměry rozdělení pozemkového majetku v určité zemi byly tak nepříznivé a postupem doby stále a soustavně tak se horšily — což statistickým šetřením lze zjistiti —, že by do budoucnosti vznikalo nebezpečí vážného ohrožení nejdůležitějších zájmů celého obyvatelstva. Nebylo-li by lze pak jiným prostředkem nápravy zjednat, tedy by ani cesta nuceného vyvlastnění nesměla býti zásadně odmítána. Nebylo by to vlastně ničím zcela novým, neboť zákonodárství anglické zná již takové použití zásady vyvlastňovací v souvislosti s úpravou tamních neuspokojivých poměrů nájemných.

Proto jest vysvětlitelno, že v dnešních dobách převratných i v zemích českých stále mocněji do popředí vystupuje myšlenka pronikavé a dalekosáhlé reformy agrární a že zdá se právě nyní býti doba k tomu příhodná. Ovšem s druhé strany právě dnes třeba zvláštní opatrnosti před některými sice populárními, ale co do svých důsledkův daleko sahajícími hesly a požadavky právě v tomto směru činěnými. Neboť žijeme pod bezprostředními následky

obrovské světové války v poměrech příliš mimořádných, aby bylo dostatečného klidu a potřebné zralé úvahy k rozhodování o otázkách takové důležitosti nejen pro stav zemědělský, ale i pro celý národ náš, jehož hlavní kmen a jádro spočívá přes nepopíratelný pokrok v posledních letech i v jiných oborech učiněný přece jen ve stavu zemědělském. Ale nelze neuznati, že právě nynější pohnutá doba, poskytující příležitost k velikým reformám na všech polích přímo vybízí k tomu, aby neuspokojivé dnešní rozdělení pozemkového majetku v zemích českých podroběno bylo pronikavé úpravě.

A skutečně jest známo, že návrhů a programů ve směru tom se dnes jen hemží. Ať už znějí návrhy ty na »zrušení fideikomisů« neb »parcelaci velkostatků« nebo »znárodnění půdy«, vždy mají na zřeteli hlubokou a pronikavou reformu dnešního pozemkového vlastnictví. Ale věc tato zasahuje příliš hluboce do dnes platných řádů právních a hospodářských, aby řešení její mohlo dít se jednostranně a diletantsky. Dějiny svědčí, že každá taková agrární reforma spojena byla s dalekosáhlými sociálními následky a neobešla se bez otřesů majetkových. Proto vážné řešení vyžaduje tu pevných zásad a cílevědomých požadavků, ale zároveň i vyvarování se co možno křivd a porušování nabytých práv.

Třeba tu zodpověděti četné otázky, jichž rozřešení dokonce není snadné. Především otázku, která půda má býti předmětem nové úpravy. Žádá-li se, aby to byla půda »velkostatkářská«, pak jest neujasněnost v samém pojmu. Neboť velkostatky nejsou jen statky v deskách zemských zapsané, kterážto vlastnost jest čistě historického původu. Jsou mnohé rustikální statky v úrodných středoa východočeských krajinách, jež rozsahem a výnosem předčí mnohý deskový statek pošumavský a jihočeský. Ale ani rozsah sám není spolehlivým měřítkem. Vždyť zde rozhoduje i úrodnost půdy, podnebí, druhy kultur a pod. Ne zcela také uspokojuje návrh, aby předmětem reformy byla všechna půda určitou výměru v soukromém vlastnictví převyšující. Takové schematické řešení by se setkávalo s nesčetnými obtížemi. Ale i otázka odškodnění bude působiti nesnáze. Odmítnouti nutno zásadně konfiskaci bez náhrady. Neboť každá konfiskace, není-li trestem soudcovským výrokem odůvodněným, byla by křivdou a nikdy se neví, kde by pak choutky konfiskační se zastavily. Ale přizná-li se zásadně právo na náhradu, pak vznikají nové otázky, v čem má náhrada záležeti, jak má výše její býti oceněna. Jest známo, jak spornými byly a jak různě byly řešeny tyto věci při jiné příležitosti, která velkolepostí celé akce této úpravě do jisté míry se podobá, totiž při vyvazení půdy a vykoupení břemen poddanských. Tu vznikají tedy otázky povahy finanční. Ale tyto komplikují se dále tím, že půda takto vyvlastněná postrádá sama o sobě způsobilosti býti předmětem těžby zemědělské, schází-li nutných budov obytných a hospodářských a schází-li potřebného inventáře mrtvého i živého. Má-li získaná půda býti osídlena novými osadníky a budou-li tito osadníci sami po-

strádati dostatečného kapitálu, aby tyto finanční oběti mohli nésti — a to lze přece předpokládati — pak kapitál tento bude nutno opatřiti. To státi se může jen úvěrem. Ale takový zvláštní osídlovací úvěr bude opět vyžadovati zvláštní organizace, která u nás teprve by musela býti vytvořena,

Další skupina otázek týká se však způsobu, jakým vyvlastněná půda má býti novým osadníkům v užívání dána. A tu jsou u nás pohříchu názory nejméně ujasněny a nejvíce sporny. Kdežto jedni žádají, aby vlastnictví této půdy ponechal si stát a přenechal ji pouze v pospolité užívání jakýmsi družstvům zemědělským, žádají druzí, aby užívání to bylo individuální ve formě dlouhodobého, snad i dědičného pronájmu. Ještě jiní žádají prostě, aby stát půdu rozparceloval v drobné držebnosti a tyto přenechal osadníkům v soukromé neobmezené vlastnictví. Všechny tyto návrhy mají své vady. O družstevním podnikání v zemědělství byly již dříve vážné pochybnosti proneseny. Snad jednotlivé pokusy mohly by se státi, ale před všeobecným řešením takovým nutno přece varovati.

Dlouhodobý, zejména dědičný nájem jest již forma přijatelnější, poněvadž zájem vzdělavatele půdy k půdě té jest již pevnější a spjatější. Avšak přece poměru vlastnickému sluší dáti přednost. Nájemce nikdy necítí se ve svém postavení tak pevným jako vlastník a nikdy k půdě tak nepřilne. Jeho zájem a podnět k obětem pracovním a kapitálovým, a tudíž i k intensivnímu těžení není nikdy tak živý a mocný. Touhou jeho zůstane vždy státi se pravým vlastníkem. Proto pokusy s dědičným nájmem u nás (t. zv. systém Raabův za Marie Terezie) i jinde se neosvědčily a dědičný nájem na konec proměněn v plné vlastnictví.

Zbývalo by tedy jen řešení ve smyslu rozdělení získané půdy v soukromé vlastnictví osadníků. Než ani tím nejsou všechny nesnáze odstraněny. Vlastnictví v důsledcích svých jest neobmezenou právní mocí, ale taková neobmezená moc disposiční osadníků by byla nebezpečná. Mohli by poskytnutých přidělů zneužiti k účelům spekulacním, mohli by je co nejdříve opět zciziti, zadlužiti, zastaviti atd. To musí býti zamezeno. Proto by bylo třeba vlastnictví jich dotud obmeziti co do právní dispozice, dokud by požívali zvláštních výhod s osídlením spojených, jinak by celá akce setkatí se mohla s nezdarem a půda osídlená mohla by se záhy octnouti v rukou nepovoláných i mohla by soustřeďována býti v nové latifundie. Bylo by třeba tedy voliti zvláštní formu vlastnickou, jako jsou známé rentové statky v Německu nebo small holdings v Anglii a pod.

Další důležitou otázkou by byl požadavek, aby osadníci, kteří půdou byli poděleni, byli k svému povolání plně způsobilí. Aby to byli lidé, jichž vlastním povoláním by byla těžba zemědělská a kteří by také podávali záruku, že jsou s to a dovedou z půdy vytěžiti co nejvíce. Tedy živly schopné a žádný zemědělský diletantismus, jenž by rovněž celou akci ohrozil. Proto také s opatrností třeba posuzovati některé podněty, které u nás byly navrhovány. Mínilme

tím otázku t. zv. válečných domovin pro vracející se vojíny. Není nejmenší pochybnosti, že motiv této akce jest nejvyšš humánní a chvályhodný. Ale právě proto jest si třeba přát, aby úspěch její byl co nejvíce zajištěn, a aby se tak stalo, dlužno splniti určité předpoklady a vyvarovati se všeho, co by úspěch ten mohlo snad ohroziti. K tomu cíli by byl nutný zejména pečlivý výběr oněch subjektů hospodářských, které na domovinách by měly hospodařiti, po stránce jich osobní a věcné způsobilosti. Jako by bylo nejvyš povážливо vnášeti v takovou ryze humánní instituci nějaké momenty politické, tak by bylo třeba zajistiti věcnou kvalifikaci nových kolonizátorů, kteří nemohou rekrutováni býti odjinud, než opět z povolání zemědělského. Proto právě nutno, aby celá tato myšlenka nebyla řešena jen jako mimořádné opatření, vyplynulé z poměrů válečných, nýbrž teprve v příhodné tomu době, jako cílevědomý a programový krok na dráze soustavné reformy agrární.

Konečně by bylo třeba postarati se i o zvláštní úřední orgány, které by celou akci osídlovací prováděly. Jisto jest, že dosavadní úřady politické neb soudní, ale ani samosprávné by se k tomu nehodily, nýbrž že by bylo nutno zřídi docela zvláštní útvary složené ze zájemníků zemědělských a samosprávných, ale opatřené též živly právními a finančními, jež by celou nesnadnou a zodpovědnou úlohu převzaly. Neboť měly by na starosti nejen potřebné půdy získati, je rozdělit, nové držebnosti vyměřiti, potřebnými budovami a inventářem opatřiti, nýbrž i způsobilost osadníků zkoumati, potřebný úvěr opatřiti a sprostředkovati a konečně trvalý dozor nad hospodařením na nových statech vykonávati. K tomu všemu třeba značných odborných znalostí, zkušenosti, ale i svědomitosti a zodpovědnosti. I jinde takové zvláštní orgány k takovým funkcím jsou zřízeny (t. zv. osídlovací komise v Prusku).

Z toho všeho patrnó, že celá akce osídlovací není tak jednoduchá, jak s některých stran se snad pojímá. Jest to akce dalekosáhlá, vyžadující veliké opatrnosti a prozíravosti, akce, která nese žádného ukvapeného řešení, nýbrž prováděna býti musí postupně a zvolna několik roků, snad několik desetiletí. Také finanční oběti budou zajisté značné a budou vyžadovati též vybudování veliké organizace úvěrní. Tím nemá býti navrhován nějaký odklad. Celá věc jest k řešení zralá a doba nynější jest k velikým reformám jistě velmi příhodná. Avšak důležitost a dalekosáhlé následky reformy agrární varují před řešením překotným a unáhle-ným, ale také před tím, aby tato otázka stala se pouhým agitačním prostředkem stran politických. Neboť na jejím úspěšném rozřešení závisí budoucnost valné většiny obyvatelstva zemědělského a tím i většiny celého národa.